

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет фізичної культури
Кафедра теорії і методики фізичного виховання

Дипломна робота (проєкт)
магістра

з теми: «ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІЧНОЇ
ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ЮНИХ ФУТБОЛІСТІВ»

Виконав: студент 2 курсу, групи FKS1-M19
спеціальності 017 Фізична культура і спорт
Шаркевич Ростислав Юрійович
Керівник: Юрчишин Ю. В., кандидат наук з
фізичного виховання та спорту, доцент
Рецензент: Стасюк І. І., кандидат наук з
фізичного виховання та спорту, доцент

Кам'янець-Подільський – 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ТЕХНІКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ У ФУТБОЛІ	7
1.1 Напрямки удосконалення техніко-тактичної підготовки юних футболістів	16
1.2 Особливості технічної підготовки юних футболістів	26
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	29
2.1 Методи дослідження.....	29
2.2 Організація дослідження	32
РОЗДІЛ 3 ТЕХНІЧНА ПІДГОТОВКА ЮНИХ ФУТБОЛІСТІВ ТА ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ	34
3.1 Технічна підготовленість футболістів на етапі початкової підготовки	34
3.2 Педагогічні умови вдосконалення технічної підготовки юних футболістів	46
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	71

ВСТУП

Актуальність теми. Постійне зростання рівня футболу вимагає неухильного вдосконалення спортивної підготовки юних футболістів, модернізації системи відбору та прогнозування, підвищення ефективності управління навчально-тренувальним процесом, покращення якості підготовки кваліфікованих кадрів.

Досягнення високих спортивних результатів неможливе без чіткого та об'єктивного розуміння всього процесу підготовки, який ґрунтується на закономірностях становлення спортивної майстерності. Ці закономірності обумовлюються факторами, що визначають ефективність змагальної діяльності та оптимальну структуру підготовленості, особливостями адаптації до характерних для футболу засобів і методів впливу, індивідуальними особливостями дітей, термінами основних змагань та їх відповідністю оптимальному для досягнення найвищих результатів віку спортсмена, етапом багаторічного спортивного вдосконалення [3, с. 45; 34, с. 67].

Об'єктивно існуючі закономірності медико-біологічного, психолого-педагогічного, соціального, спортивного характеру реалізуються та розкриваються в дидактичних (науковості; свідомості й активності; систематичності, послідовності, та наступності; доступності й індивідуалізації; міцності й прогресування; зв'язку теорії з практикою) та специфічних принципах спортивної підготовки (спрямованості на максимально можливі досягнення, поглиблену спеціалізацію та індивідуалізацію; безперервності навчально – тренувального процесу; єдності загальної і спеціальної підготовки; циклічності процесу підготовки; єдності поступового збільшення навантажень і їх тенденції до максимально можливих величин; хвилеподібності та варіативності динаміки навантажень; єдності та взаємозв'язку структуру змагальної діяльності й структури

підготовленості спортсмена; вікової адекватності багаторічної спортивної діяльності), які визначають вимоги до структури змісту, характеру цієї діяльності та є її регуляторами [24, с. 34-35].

Усі принципи реалізуються в тісному взаємозв'язку, забезпечуючи правильне розуміння процесу спортивної підготовки як послідовного оволодіння спортсменом максимально можливого рівня інтелектуальної, технічної, тактичної, фізичної, психологічної та інтегративної підготовленості, який обумовлений специфікою футболу і забезпечує досягнення запланованих спортивних результатів у змагальній діяльності. Оскільки реалізація названих принципів сприяє ефективності спортивної підготовки, вони можуть слугувати основними положеннями для розробки педагогічних умов удосконалення будь-якої сторони цього процесу, в тому числі й технічної підготовки юних футболістів. При цьому під педагогічними умовами ми розуміємо не тільки результат спільних дій учасників навчально-тренувального процесу для досягнення цілей і завдань технічної підготовки, а й чинники, що впливають на її ефективність.

Протягом всієї історії розвитку системи багаторічної підготовки футболістів, особливо в останні роки, вчені та педагоги-практики докладали чимало зусиль для вдосконалення навчально-тренувального процесу. Актуальним проблемам спортивної підготовки футболістів різного віку та кваліфікації присвятили свої дослідження І. Стасюк, В. Костюкевич, В. Стасюк, К. Віхров, Л. Горський, Г. Качалін, Л. Качані, М. Кук, Г. Лісенчук, В. Лобановський, І. Максименко, В. Пшибильські, В. Соломонко, А. Чанаді, І. Швигов та ін. Аналіз науково-методичної літератури та узагальнення передового практичного досвіду показують, що формування технічної майстерності футболістів належить до числа пріоритетних питань, які потребують ефективного вирішення на шляху до високих спортивних досягнень.

У системі багаторічної підготовки процес удосконалення рухових дій є постійним і нескінченним. Він передбачає активний та систематичний пошук

нових шляхів, форм і методів покращення якості навчально-тренувального процесу спортсменів. На думку В. Левіна, В. Шамардіна, М. Шестакова та ін., одним з найбільш перспективних напрямів підвищення ефективності навчально-тренувального процесу кваліфікованих футболістів є той, в онову якого покладено врахування відповідності індивідуальних можливостей спортсмена пропонованим навантаженням і вимогам, що висуваються на сучасному етапі розвитку гри.

У працях Г. Монакова, В. Суворова та інших авторів зазначається, що на сьогодні методика технічної підготовки юних футболістів розроблена недостатньо, відсутні об'єктивні критерії оцінювання оволодіння технікою гри за роками навчання, за допомогою яких можна ефективно управляти навчально-тренувальним процесом. Традиційні методичні підходи до становлення технічної майстерності не забезпечують необхідної якості цього складника спортивної підготовки. На практиці вивчення окремих ігрових прийомів здійснюється непослідовно та безсистемно, відбувається форсування планомірної технічної підготовки, що знижує якість оволодіння необхідними вміннями й навичками і негативно впливає на подальшу спортивну підготовку. Ефективність технічної підготовки юних футболістів знижується і через недостатню забезпеченість педагогічних умов. У підсумку більшість фахівців відзначає невідповідність рівня технічної підготовленості вітчизняних футболістів кращим світовим зразкам.

Об'єкт дослідження – навчально-тренувальний процес юних футболістів.

Предмет дослідження – педагогічні умови удосконалення технічної підготовки юних футболістів.

Мета дослідження – на основі науково-методичної літератури та передового досвіду проаналізувати педагогічні умови удосконалення технічної підготовленості юних футболістів групи початкової підготовки.

У процесі дослідження передбачалося вирішення таких **завдань**:

1. Систематизувати теоретико-методичні аспекти технічної підготовки юних футболістів на основі педагогічного контролю.

2. Виявити технічну підготовку юних футболістів та встановити взаємозв'язки між її показниками.

3. Обґрунтувати педагогічні умови удосконалення технічної підготовки футболістів на етапі початкової підготовки.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури, педагогічне спостереження, педагогічне тестування, хронометрування, методи математичної статистики.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці теоретико-методичних підходів до тестування фізичної підготовленості з науково обґрунтованим вибором педагогічних умов удосконалення технічної підготовленості юних футболістів.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дипломної роботи магістра обговорювались на звітній науковій конференції студентів, магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (м. Кам'янець-Подільський 23-24 вересня 2020 року).

Публікації. Результати дослідження за темою кваліфікаційної (дипломної) роботи магістра висвітлені в одній науковій статті.

Структура та обсяг дипломної роботи магістра. Роботу викладено на 80 сторінках, з яких 70 – основного тексту, містить 4 таблиці та 2 рисунки. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та зі списку 100 використаних літературних джерел.

ВИСНОВКИ

Контроль технічної підготовленості юних футболістів доцільно проводити з використанням тестових вправ: жонглювання м'ячем, передача м'яча між стійками, ведення м'яча по прямій на відстань 30 м, ведення м'яча, обведення стійок, удар по воротах, удар по м'ячу на дальність, обвід стійок на відстань 15 м, удар по м'ячу ногою на точність, передача м'яча в заданий коридор. У футболістів-початківців спостерігається середній та вищий за середній рівень результатів у більшості контрольних вправ, окрім обведення стійок на дистанції 30 м. У технічній підготовленості юних футболістів виявлено найбільшу кількість взаємозв'язків між показниками ударів на дальність і точність та іншими показниками технічної підготовленості (r = від 0,40 до 0,72).

Уточнено сутність поняття “активність студентів-футболістів”, що визначається як діяльний стан і відображається в успішній пізнавальній діяльності, пов'язаної безпосередньо з футбольними аспектами у навчанні і тренувальнні.

Визначено й теоретично обгрунтовано педагогічні умови, що впливають на активізацію навчально-пізнавальної діяльності юних футболістів: 1) глибоке розуміння футболістами завдань навчання, наявність у них правильних уявлень про власну техніку виконання того чи іншого технічного прийому; 2) отримання інформації про результати своєї діяльності; 3) використання індивідуалізації та творчої активності в навчально-тренувальному процесі; 4) створення проблемних ситуацій на заняттях.

Зміст навчання (техніка футболу) дидактично трансформується в систему проблемних завдань (теоретичних і рухових). Виконання цих завдань в рамках проблемних методів навчання дозволяє учнем відкрити і засвоїти біомеханічні закономірності рішення рухових завдань, загальні і

приватні вимоги до правильного виконання технічних прийомів футболу і їх елементів. Це сприяє підвищенню рівня узагальненості їх орієнтовної основи, розвитку здатності до самостійного виділення, усвідомлення і засвоєння закономірностей вирішення завдань певного класу і формування умінь творчо застосовувати вивчені прийоми в варіативних умовах змагально-ігрової діяльності.

Таким чином, аналіз і узагальнення науково-методичної літератури з проблеми дослідження дозволили виявити і обґрунтувати основні педагогічні умови вдосконалення техніки юних футболістів. До них відносяться:

- 1) вільний вибір кожним учнем виду фізичних вправ відповідно до спортивних інтересів і рухових здібностей;
- 2) включення в зміст навчально-тренувального процесу змагальної діяльності;
- 3) освітня спрямованість навчально-тренувального процесу юних футболістів;
- 4) єдність базового і варіативного напрямів фізичного виховання;
- 5) реалізація принципу узагальнення в навчанні руховим діям, які становлять зміст обраного учнями виду спорту – футболу;
- 6) формування в учнів повноцінної орієнтованої основи технічних прийомів, що вивчаються.

Отже, якісне становлення і розвиток технічної майстерності юних футболістів у процесі їх багаторічної підготовки можуть бути забезпечені на основі єдності вищезазваних педагогічних умов та повної реалізації кожної із них. Комплекс зазначених умов ґрунтується на дидактичних та специфічних принципах спортивної підготовки і спрямований на досягнення максимально можливого для конкретної особистості рівня технічної підготовленості, що дає змогу отримати заплановані результати у змагальній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безъязычный Б. И., Современные методики развития взрывной силы у футзалистов. Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта. Харьков. 2011. С. 9-12.
2. Богуславский А. В. Методика сопряженного развития специальной выносливости и технического совершенствования юных футболистов : автореф. дис. ... канд. наук физ. восп. и спорта: 24.00.02. Киевский государственный институт физической культуры. Киев, 2009. 21 с.
3. Бойченко Н. В., Тропін Ю. М., Панов П. П. Техніка та тактика у спортивній боротьбі. Физическое воспитание и спорт в высших учебных заведениях. Белгород – Харьков – Красноярск – Москва : БГТУ им. Шухова, 2013. С. 52-56.
4. Братусь В. И. Страницы истории футзала в Украине. Киев: АМФУ, 2011. 111с.
5. Гакман А. В. Розвиток координаційних здібностей баскетболістів груп початкової підготовки. Молода спортивна наука. ЛДІФКС. 2009. С. 209-212.
6. Гарас М. Модельні техніко-тактичні характеристики змагальної діяльності команд чемпіонів світу з футболу 1930-2002 років Молода спортивна наука України. Львів, 2006. Вип. 6. С. 69.
7. Дагбаев Б. В. Подготовка борцов вольного стиля с учетом современных правил соревнований: монография. Улан-Удэ: Изд-во Бурят. гос. ун-та, 2013. 140 с.
8. Дулібський А. В. Моделювання тактичних дій у процесі підготовки юнацьких команд з футболу. Київ : Науково-методичний комітет Федерації футболу України. 2001. 130 с.
9. Дулібський А. В., Фалес Й. Г. Техніко-тактична підготовка юних футболістів. Київ, 2001. 61 с.

10. Дулібський А. В. Техніко-тактична підготовка юних футболістів. Київ : Науково-методичний комітет Федерації футболу України. 2001. 61 с.
11. Залойло В.В. Техническая подготовка игроков в футзале: Методическое пособие. Київ : Національний університет фізичного виховання та спорту України, 2008. 99с.
12. Залойло В. В. Физическая подготовка спортсменов, специализирующихся в мини-футболе. Физическое воспитание студентов. №5. 2010 С. 50-53.
13. Камаев О. Влияния специальных силових качеств на технико-тактическую подготовленность в борьбе. Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях. Белгород – Харьков – Красноярск: ХГАФК, 2013. С. 149-152.
14. Келлер В. С. Теоретико-методичні основи підготовки спортсменів. Львів : Укр. Спорт. Асоціація, 2003. 269 с.
15. Козловский В. И. Подготовка футболистов. Москва : Физкультура и спорт, 2007. 173 с.
16. Кулаков Д. В. Футзал: Конспект лекций (для студентов 1-5 курсов всех специальностей академии по дисциплинам «Физическое воспитание», «Физическая культура»). Київ : Національний університет фізичного виховання та спорту України, 2012. 98 с.
17. Лисенчук Г. А. Теоретико-методичні основи керування підготовкою футболістів: автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.01. Національний університет фізичного виховання та спорту України. Київ, 2004. 27 с.
18. Лисенчук Г. А. Управление подготовкой футболистов : монография. Київ : Олимпийская литература, 2003. 271 с.
19. Люкшинов Н. М. Формирование модельных характеристик соревновательной деятельности футболистов на основе анализа игр чемпионатов мира : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. ГДОНФК. Санкт-Петербург, 2009. 21 с.

20. Методические материалы для тренеров профессиональных и детско-юношеских команд по футболу, проходящих обучение в центре лицензирования федерации футбола Украины (по материалам ФИФА, УЕФА и ФФУ). Киев: АртИнформМен. 2007. 34 с.

21. Нелюбин В. В. Мастера большого ковра. Красноярск, 2003. 416 с.

22. Новиков А. А. Основы спортивного мастерства: монография. Москва: Советский спорт, 2012. 256 с.

23. Пальке К. Физическая подготовка футболистов. Москва : Физкультура и спорт, 2006. 230 с .

24. Перепелица П. Е. Уровень командного контроля мяча у ведущих команд на 18-м чемпионате мира в Германии. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наук. моногр. Харьков : ХХІІІ, 2007. № 1. С. 98-101.

25. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения. Киев : Олимпийская литература, 2004. 808 с.

26. Правила игры по футзалу под ред. С. Н. Андреева. Москва, 2011 156 с.

27. Сергієнко Л. П. Тестування рухових здібностей школярів. Київ : Олімпійська література, 2001. 430 с.

28. Сериков С. Г. Отражение роли здоровьесбережения в подготовке специалистов по физической культуре. Теория и практика физической культуры. 2000. №4. С. 14-16.

29. Сисоєнко Н. В. Стан здоров'я та особливості адаптації дітей різного віку до умов навчально-виховного процесу в загальноосвітніх закладах нового типу. Гігієна населених місць : зб. наук. праць. К., 2002. Вип.39. С. 270-274.

30. Сисоєнко Н. В. Формування способу життя сучасних школярів в умовах реформування освіти в Україні. Гігієна населених місць: зб. наук. праць. Київ, 2005. Вип. 45. С. 386-390.

31. Складнова Н. А. Зависимость здоровья школьников от типа учебного заведения (по данным программы «Асирис»). Охрана психического здоровья детей и подростков : матер. IV конгр. педиатров России. М., 2008. С.47-48.

32. Скрипник Д. В. Локус контролю в контексті здорового способу життя. Стратегія формування здорового способу життя. Київ, 2000. С.188-193.

33. Слабкий Г. А. Организация сексуального образования подростков как способ профилактики среди них заболеваний, которые передаются половым путем. Вестник гигиены и эпидемиологии. 2004. №2. С.216-220.

34. Слабкий Г. О. Спосіб життя підлітків як фактор збереження репродуктивного потенціалу нації: проблеми та перспективи його формування. Національне громадське слухання з питань виконання Національної програми «Репродуктивне здоров'я 2001-2005». Київ : Вид-во Раєвського, 2005. С.64-72.

35. Сластенин В. А. Психология и педагогика: учеб. пособ. [для студ. высш. учеб. заведений]. Москва : Издательский центр «Академия», 2008. 480 с.

36. Слєпченко Н. Розповсюдженість тютюнопаління серед дітей та підлітків віком 13 і 16 років. Матер. VI Міжнар. мед. конгресу студентів та молодих учених. Тернопіль : Укрмедкнига, 2002. С. 362-372.

37. Смирнов Н. К. Здоровьесберегающие образовательные технологии в современной школе. Москва : АПК и ПРО, 2002. 121 с.

38. Солодова И. В. Перспективная оценка состояния здоровья школьников (1990-2000 гг.). Здоров'я школярів на межі тисячоліть. Харків, 2000. С. 77-78.

39. Соломонко О. В. Визначення командних техніко-тактичних дій (передач) команди ФК „Карпати” (Львів) у національному чемпіонаті України. Молода спортивна наука України. Львів, 2010. Вип. 14, т. 1. С. 304-310.

40. Солоненко І. Н. Державне регулювання реформування галузі охорони здоров'я (із світового досвіду). Охорона здоров'я в Україні. 2001. №3. С.35-38.

41. Спирин А. Футбол. Правила игры. Вопросы и ответы. Москва, Олимпия Пресс, 2005. 58 с.

42. Стан здоров'я населення України та результати діяльності закладів охорони здоров'я (Щорічна доповідь МОЗ України, 2000 рік). Київ, 2001. 304 с.
43. Стан здоров'я потерпілого населення України та ресурси охорони здоров'я через 15 років після Чорнобильської катастрофи : статистично-аналітичний довідник: у 2 частинах. Ч.1. К. : НДВП «Техмедекал», 2001. С. 57-58.
44. Становище дітей та жінок в Україні. Ситуаційний аналіз. Київ : ЮНІСЕФ, 2001. 64 с.
45. Стародумов В. Л. Нервно-психический статус у детей в условиях загрязнения окружающей среды. Гигиена и санитария. 1999. №6. С. 52-53.
46. Статистичний огляд основних показників здоров'я населення України та ресурсів охорони здоров'я за 1993-1997 рр. Київ, 1998.
47. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка. Київ : ІСДО, 1996. 288 с.
48. Степанова М. И. Гигиенические проблемы реформирования школьного образования. Гигиена и санитария. 2000. №1. С.40-44.
49. Стратегія формування здорового способу життя: матер. конф. (Київ, 19–20 жовтня 2000р.). Київ : КМДА, ГУОЗ, УІГЗ, 2000. 240 с.
50. Суравегіна І. Здоровий спосіб життя обері собі сам (із циклу «Здоров'я людини як екологічна проблема»). Краєзнавство. Географія. Туризм. 2008. №24(557). С. 21-23.
51. Сухарев А. Г. Здоровье и физическое воспитание детей и подростков. Москва : Медицина. 1991. 270 с.
52. Сухарев А. Г. Методические подходы к ведению мониторинга здоров'я детского населения. Гигиена и санитария. 1997. №6. С. 32-36.
53. Сухарев А. Этиофункциональный подход к проблеме психического вырождения. Прикладная психология и психоанализ. 2003. №3. С. 42-49.
54. Сухомлинський В. О. Розмова з молодим директором. Київ : Радянська школа, 1988. 284 с.

55. Сучасні технології збереження і зміцнення здоров'я здорових : матер. наук.-практ. конференції (м. Київ, жовтень 2005 р.). К. : ППНВ, 2005. 154 с.
56. Тернова І. В. Гігієнічна оцінка факторів, що формують здоровий спосіб життя молоді. Гігієна населених місць : зб. наук. праць. 2009. №53. С. 339-343.
57. Титаренко Т. И. Специфіка настанов молоді на здоровий спосіб життя. Практична психологія та соціальна робота. 2004. №6. С. 65-68.
58. Тропин Ю.Н. Анализ технико-тактической подготовленности борцов греко-римского стиля после изменений в правилах соревнований. Слобожанський науково-спортивний вісник, 2014. №2. С. 117-120.
59. Тропин Ю. Н. Особенности соревновательной деятельности в спортивной борьбе. Физическое воспитание и спорт в высших учебных заведениях. Белгород – Харьков – Красноярск – Москва: БГТУ им. Шухова, 2014. С. 205-209.
60. Тропин Ю. Н. Сравнительный анализ технико-тактической подготовленности борцов греко-римского стиля на Олимпийских играх 2008 г. и Олимпийских играх 2012 г. Физическое воспитание студентов, 2013. №4. С. 92-96.
61. Тунгусова Т. А. Психологическое здоровье как фактор социальной «успешности» старшего школьника. Проблемы социальной дезадаптации детей и подростков и принципы ее профилактики : сб. научн. трудов. Москва, 2003. С. 79-94.
62. Указ Президента України «Про основні напрями соціальної політики на період до 2004 р.» Урядовий кур'єр. 2000. №17. Травень, 31.
63. Федосеев В. А. Психологические особенности детей, подвергшихся неблагоприятному воздействию окружающей среды. Медицинские исследования. 2001. Т.1. Вып.1. С. 43-44.
64. Филькина О. М. Особенности интеллектуального развития подростков 15–17 лет и успешность обучения. Охрана психического здоровья детей и подростков : матер. IV конгресса педиатров России. Москва, 1998. С. 49.

65. Фомин Н. А. Физиологические основы двигательной активности / Н. А. Фомин, Ю. Н. Вавилов. М. : ФиС, 1991. – 224 с.
66. Формування навичок здорового способу життя в дітей і підлітків Н. Б. Максимова, А. Й. Капська, О. Г. Корпенко, Н. Л. Лук'янова, Н. Б. Підлісна, О.П. Коструб та ін. Київ : Нака-Центр, 2001. С. 3-6.
67. Формування, збереження і зміцнення здоров'я підростаючого покоління як обов'язковий компонент системи національної освіти : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. з валеології (м. Дніпропетровськ, 22-24 жовтня 1996 р.). К., 1997. С. 56-58.
68. Хамаганова Т. Г. Проблемы профилактики нарушений психического здоровья школьников. Гигиена и санитария. 2000. №1. С. 73-77.
69. Хамаганова Т. Г. Проблемы социальной дезадаптации детей и подростков. Москва, 2003. С. 11-26.
70. Храмцов П. И. Мониторинг функциональных возможностей организма школьников. Гигиена и санитария. 2003. №5. С. 56-58.
71. Цьось А. В. Розвиток фізичного виховання на території України з найдавніших часів до початку ХІХ ст. : автореф. на здобуття наук. ступеня доктора наук з фіз.вихов. і спорту : 24.00.02. Харківська держ. академія фізичної культури. Харків, 2005. 40 с.
72. Чирков О. Ю. Прогнозирование и раннее выявление психоневрологических нарушений у школьников. Школа здоровья. 2000. Т. 7. №3. С. 38-42.
73. Чопилко Т. Г. Проблемы подготовки футбольных арбитров. Молодий вчений. 2015. №2. С. 191-194.
74. Чопилко, Т. Г., Структура двигательной активности и показатели частоты сердечных сокращений во время соревновательной деятельности арбитров и ассистентов арбитра высокой квалификации в футболе. Педагогіка, 2015. С.61.
75. Чубирко М. И. Состояние здоровья детей в учебных заведениях нового типа. Гигиена и санитария. 1997. №2. С. 21-23.

76. Шандригось В. Рівень фізичного здоров'я молодших школярів Тернопільської області. Фіз. виховання, спорт і культура здоров'я в сучасному суспільстві. Луцьк, 2002. С. 240-244.

77. Шаповалова В. А. Використання комп'ютерної інформаційно-діагностичної оздоровчої програми «Школяр» у роботі закладів охорони здоров'я та освіти : метод. рекомен. Київ, 2004. 19 с.

78. Шаповалова В. А. Стан та перспективи оздоровлення дітей і молоді. Стратегія формування здорового способу життя : матер. конференції. Київ, 2000. С. 27-30.

79. Шевчук І. Б. Здоровий спосіб життя для жінки – шлях до народження здорової дитини. Здоровий спосіб життя : зб. наук. статей. Вип.11. Львів, 2006. С. 68-72.

80. Шестакова В. Н. Динамика состояния здоровья школьников в зависимости от форм обучения. Рос. педиатр. журнал. 2008. №5. С. 30-33.

81. Шиян Б. М. Нова програма фізичного виховання школярів: успіхи і невдачі. Фізичне виховання в школі. 2010. №2. С. 5-7.

82. Шиян Б. М. Розвиток психомоторних здібностей першокласників на уроках фізичної культури та шляхи удосконалення складових їх механізмів. Фізична культура, фізичне виховання, спорт і культура здоров'я різних груп населення у сучасному суспільстві. Луцьк: Медіа, 1999. С. 553-558.

83. Шиян Б. М. Теоретико-методичні основи підготовки вчителів фізичного виховання в педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : 13.00.04. Інститут педагогіки і психології професійної освіти. Київ, 1997. 50 с.

84. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Ч.2. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. 286 с.

85. Шиян Б. М. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2008. – 272 с.

86. Шиян Б. Школа и психическое здоровье учащихся. Москва : Медицина, 1988. С. 272.

87. Шкляр С. П. Багатофакторні оцінки та пошук моделі профілактичного впливу на здоров'я підлітків. Теорія та практика державного управління. Проблеми формування та реалізації охороннооздоровчої політики в сучасних умовах : матер. наук.-практ. конф. Вип.3. Харків : Вид-во Хар. РІНАДУ «Магістр», 2003. С.18-21.

88. Школа сприяння здоров'ю: досвід роботи, перспективи розвитку : посіб. для вчителя / [за ред. Поташнюк Р. З., Поташнюк І. В.]. Луцьк : Надстир'я, 2006. 228 с.

89. Школа сприяння здоров'ю: організація харчування дітей і підлітків : [навчальний посібник]; ред. Р.З. Поташнюк, О.А.Мишковець. - Луцьк: Надстир'я, 2009. 190с.

90. Школа сприяння здоров'ю: розвиток міжнародних зв'язків : [навчальний посібник]; ред. Р. З. Поташнюк, О. А. Мишковець. Луцьк: Надстир'я, 2009. 124 с.

91. Шпак О. М. «Школа здоров'я» – шлях до формування гармонійної здорової особистості. Гігієна населених місць : зб. наук. праць, 2005. Вип. 45. С. 556-558.

92. Шпангенберг С. Воздействие факторов учебной среды и обучения на состояние здоровья учеников. Гигиена и санитария. 2003. №5. С.50-53.

93. Щербей М. Педагогічний контроль у фізичному вихованні школярів. Молода спорт. наука України. Львів : ЛДІФК, 2001. Вип.5. Т.1. С. 276-277.

94. Язловецкий В. С. Физическое воспитание детей и подростков с ослабленным здоровьем. Київ : Здоров'я, 1991. 232 с.

95. Ямпольская Ю. А. Физическое развитие школьников Москвы в последние десятилетия. Гигиена и санитария. 2000. №1. С. 65-68.

96. Янко Н. В. Особливості стану здоров'я і адаптації учнів початкових класів гімназії в залежності від соціально-гігієнічних факторів : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. мед. наук : 14.02.01. Ін-т гігієни та мед. екол. ім. О. М. Марзєєва. Київ, 2001. 19 с.

97. Янушаец О. И. Влияние школы на здоровье ребенка. Проблемы здоровья, физического воспитания и безопасности детей и учащейся молодежи Севера. Мурманск, 1993. С. 28-30.

98. Яременко О. Роль засобів масової інформації та інших джерел у формуванні здорового способу життя молоді. Київ : Український ін-т соціальних досліджень, 2000. 111 с.

99. Яременко О. Формування здорового способу життя : навч. посіб. [для слухачів курсів підвищення кваліфікації державних службовців]. Київ : Український ін-т соціальних досліджень, 2000. 232 с.

100. Яременко О. Формування здорового способу життя молоді: проблеми і перспективи. Київ : Український ін-т соціологічних досліджень, 2000. 207 с.